

просценијуму, позориште је, како се закључује на концу монографије, „настављало да живи, што значи да је позориште нешто што је човеку неопходно”.

Јелена Б. ОГЉЕНОВИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Основне академске студије
jelena.ognj14@gmail.com

ПРИЧАЈТЕ МИ О МИТРИНОВИЋУ

A Reformer of Mankind: Dimitrije Mitrinovic between Cultural Utopianism and Social Activism, Slobodan G. Markovich (ed.), Zepter Book World – Faculty of Political Sciences, Belgrade 2023

Зборник радова *A Reformer of Mankind: Dimitrije Mitrinovic between Cultural Utopianism and Social Activism* објављен је 2023. године као резултат претходно одржане научне конференције у Београду на тему *Димитрије Митриновић и његово наслеђе*. Иако је Митриновић био веома значајна фигура српске интелектуалне елите прве половине XX века, тек у последњих неколико година јавља се велика заинтересованост, како српских, тако и страних научника, попут Гвида ван Хенгела,¹ за ову интригантну личност. Због својих погледа на свет Митриновић се сматра идеалистом и утопистом, понекад мистиком, али и визионаром, те није једноставно једнозначно одредити његову вокацију. У младости песник и критичар који је активно учествовао у књижевним расправама о актуелним питањима тадашње књижевне сцене, „један од главних идеолога и најбољих писаца нашег млађег нараштаја”, како га је оценио Јован Скерлић,² у последњим годинама живота постао је утописта заглаван у будућност европског континента. Ако су Митриновићеви критички и програмски текстови из каснијег периода говорили о политичким и културним стремљењима која су окупирали његове мисли током живота у Лондону, онда и његова поезија настала у завичају открива интимне мисли и осећања младића који је, већ тада, био сањалачки заглаван у будућност.³ У зборнику се личности Димитрија Митриновића приступа из неколико

¹ Гвидо ван Хенгел, *Видовњаци*, Слио, Београд 2020.

² Јован Скерлић, „Нови омладински листови и наш нови нараштај”, *СКГ*, књ. 30/1913, св. 3, стр. 219.

³ Милош Црњански у *Ишаци и коменџарима* каже да се сећа Димитрија Митриновића као песника „који је у стиху мислио”.

различитих углова. Истовремено, свеукупност текстова пружа синтезу Митриновићевог рада и живота, пратећи га од кршних и брдовитих крајева родне Херцеговине до Ричмонд Хила на реци Темзи.

Први део зборника, под насловом „Митриновић као енигма и инспирација”,⁴ даје занимљив увид у његов карактер, као и у моћ којом је зрачио.⁵ Уредник овог зборника, професор Факултета политичких наука у Београду Слободан Г. Марковић, у тексту „Димитрије Митриновић у контексту културног трансфера Европа – Балкан – Европа – Уједињено Краљевство”, пише о Митриновићу кроз призму културног трансфера који је обележио и формирао његове идеје. Мостарска гимназија у окупираној Босни и Херцеговини постаје матица интелектуалног живота за Митриновића и његове вршњаке, који ће убрзо формирати покрет „Млада Босна”. Императив праћења европске и америчке књижевности, превођење писаца попут Хенрика Ибзена, Оскара Вајлда, Волта Витмана, Едгара Алана Поа, наметнуо је управо млади Митриновић у оквиру књижевног часописа *Босанска вила*. Марковић наглашава да је Митриновић и пре свог боравка у Риму и Минхену „већ био добро упознат са главним токовима европске авангарде”, као и да је био у „епицентру процеса културног трансфера још од својих гимназијских дана” (28). Утицај футуристичког и експресионистичког покрета, познанство са уметником Василијем Кандинским и филозофом Ерихом Гуткингом означили су промену Митриновићевог културног фокуса. Наиме, он напушта идеју о југословенском национализму и окреће се космополитизму, верујући у пресудни значај културе у трансформацији човечанства. Први светски рат Митриновић ће провести у Лондону, заједно са вајаром Иваном Мештровићем и владиком Николајем Велимировићем. Увидевши какву су популарност двојица сапутника уживала у лондонским круговима, закључиће да се налази управо на месту на којем би могао да пронађе истомишљенике и следбенике својих идеја.

Други део зборника, „Како истраживати Митриновића?”, тематизује питање које је значајно не само због тога што пружа увид у истраживачки рад научника и књижевних историчара који су се бавили фигуром Митриновића, попут Предрага Палавестре, већ и зато што читаоцу нуди контекст у којем се стварао дискурс о Митриновићу у српској науци. О томе како се представа о њему градила и мењала у различитим периодима и политичким тренуцима пише професор Филолошког факултета у Београду Немања Радуловић у тексту „Слика Митриновића у српској култури”. Митриновићево деловање пре избијања Првог светског рата

⁴ Сви преводи с енглеског у овом тексту: М. Ћ.

⁵ Предраг Палавестра у књизи *Некролоје*, пишући о свом истраживачком раду о Димитрију Митриновићу, говори и о природи Митриновићевог карактера, те каже да је „имао чудну способност да буде присутан и кад га нема, да се обнавља и враћа кад свима изгледа да је заборављен”.

и његовог одласка у Лондон било је познато и његовим савременицима и потоњим истраживачима, док је период његове емиграције дуго остао у сенци, или чак био представљан негативно и под велом тајне. У међуратном периоду, а нарочито након Другог светског рата, у Југославији је Митриновићево име пратио призивак разочарања. Та слика је била „слика човека који је напустио своју културу како би се посветио универзалној космополитској мисији” (83). Ипак, треба споменути и речи Милоша Црњанског, који се у међуратним годинама осврнуо на Митриновићеву поезију. Наиме, сећајући се како се, заједно са својим пријатељима који ће изгинути у рату, заносио лириком младог песника, Црњански каже да је већ тада Митриновићева поезија у себи имала оно „послератно”. Митриновићев песнички опус од преко седамдесет песама и даље је недовољно познат, иако је представљао значајан део његовог деловања у младости, а такође је имао своје место на страницама књижевних часописа попут *Српској књижевној гласника* и *Босанске виле*. Објављивањем прве научне монографије посвећене Митриновићу, 1977. године, *Дојма и ујтоија Димитрија Митриновића: њочеци српске књижевне авангарде* Предрага Палавестре,⁶ српски читаоци добили су прилику да се упознају са целокупним његовим радом и животом. Радуловић закључује да се заинтересованост за ову загонетну личност пробудила, а представа о њој променила, додајући да се Митриновић коначно вратио кући.

О Митриновићевим сарадницима и о његовом занимљивом активизму за време и непосредно након Првог светског рата читамо у трећем делу зборника, „Митриновићеве кругови и активности и шта им дугујемо”. Слободан Г. Марковић у тексту „Рани лондонски период Димитрија Митриновића (1914–1919). Постапак реформатора човечанства” открива занимљив чланак из *Тајмса* у ком је реч о предавању које је Митриновић одржао 1915. године на тему српске народне музике. Видна је Митриновићева окренутост ка сфери културе током ратних година. Предавања која је одржао на тему Мештровићеве уметности, пре свега о његовом *Косовском циклусу*, одсликавају Митриновићеву преокупацију панхуманистичким идејама. Уметност је та која ствара мост између народа, и која у себи носи универзалне идеје.

Филозофским и политичким идејама Димитрија Митриновића посвећен је четврти део зборника под насловом „Митриновић као филозоф, утописта и синкретички мислилац”. Зоран Милутиновић, професор Универзитетског колеџа у Лондону, у тексту „Између Хегела, Соловјева и Фројда: Митриновићева филозофија историје” пише о Митриновићевој оригиналној идеји да интерпретацији Хегелове филозофије историје и Соловјевљевој теологији придода психоаналитичку димензију. Посматрајући свет кроз дуалитет Истока и Запада, Митриновић је видео Европу

⁶ Предраг Палавестра, *Дојма и ујтоија Димитрија Митриновића: њочеци српске књижевне авангарде*, Слово љубве, Београд 1977.

као потенцијалног носиоца реформе у новој организацији света, пре свега зато што је сматрао да је Европа колевка основних вредности човечанства. Еклектична природа Митриновићевог деловања и писања представља један од могућих разлога због којих је тешко објаснити његову филозофију и поглед на свет. Милутиновић наводи да је Митриновић писао „не да докаже и убеди, него да надахне и покрене на акцију” (165).

На отварању научне конференције посвећене Митриновићу говорила је и књижевница Весна Голдсворти. Она је напоменула да са „Митом Динамитом”, како су га пријатељи младобосанци звали, не дели само позицију писца српског порекла у Лондону већ и место порекла у херцеговачким селима. Осврнувши се на преписку Д. Х. Лоренса, чије је дело истраживала, учесницима конференције поручила је исто што и енглески писац својевремено својим пријатељима: „Причајте ми о Митриновићу”. Садржина зборника верно одговара овом захтеву.

Марија Б. БУРИЋ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за српску књижевност
Основне академске студије
masaadjuric@gmail.com